

Zsinka László:

**Gondolatok a nemzetközi tanulmányok szakok és a
diplomataképzés reformjához, 2015-2023**

Az alábbi gondolatmenet arra keresi a választ, hogy a magyar külpolitikát érő kihívások a külügyi képzés milyen tartalmi és szervezeti átalakítását teszik szükségessé. E tágabb keretben a történeti ismeretek oktatásának szükségessége újszerű perspektívában is megfogalmazásra kerül a hagyományos diplomáciatörténeti szemlélethez képest. (A szerző szűkebb szakmájához kapcsolódó történeti ismeretekre vonatkozó gondolatokat kurzívval emeljük ki.)

A nemzetközi tanulmányok a felsőoktatásban

A nemzetközi tanulmányok/nemzetközi kapcsolatok a fiatal társadalomtudományi diszciplínák egyike, amely mindenekelőtt az angolszász világban jött létre a 20. században. Ezek oktatása az amerikai egyetemeken terjedt el, bár egyes európai országokban a diplomataképzés sajátos nemzeti előzményekkel is rendelkezett. A diszciplína születésétől fogva küszködött a tudományterületi behatárolás nehézségeivel. Általában a politikatudomány részeként fogták fel, míg mások multidiszciplináris tudományterületnek tekintették, amelyet a politikatudomány, a jogtudomány, a történettudomány és a közgazdaságtudomány nemzetközi rendszert elemző kérdésfelvetései szerveznek egységbe. Az előbbi felfogás az angolszász világban vált uralkodóvá, míg az utóbbi inkább a mediterrán országokat jellemezte. Az akadémiai diszciplína jellegének alakulása az egyes országokban összefüggött a diplomataképzés szervezeti hagyományaival.

A nemzetközi tanulmányok, mint tudományos diszciplína önértelmezésével kapcsolatos dilemmák a felsőoktatási képzési tartalom alakulására is rányomták bélyegüket. Az angolszász egyetemeken a hallgatók – módszertani szempontból – erőteljes politikatudományi alapozásban részesülnek, ami a nemzetközi rendszerrel kapcsolatos empirikus problémák értelmezését is befolyásolja. Ehhez képest például az olasz egyetemeken hagyományosan nagyobb súllyal kerültek oktatásra a történeti, illetve a jogi ismeretkörök. Ez persze nem jelenti azt, hogy az angolszász felsőoktatási intézményekben a hallgatók nem találkoznak történeti, vagy jogi tárgyakkal, illetve, hogy az olasz egyetemeken nem oktatnak politikatudományi tantárgyakat. A tudományterület művelésére vonatkozóan ez a kettősség azzal a következménnyel jár, hogy a nemzetközi tanulmányok művelhető történészként, jogászként és közgazdászként is, de a

legtöbb tudományos probléma mégis a politikatudomány módszertana felől fogalmazódik meg. Ez utóbbi tény abból is származik, hogy a társadalomtudományokban az elmúlt évtizedekben a különböző szakmai kultúrák mind intenzívebb kölcsönhatása bontakozott ki, ami a nemzetközi tanulmányok vonatkozásában az angolszász akadémiai normák és képzési tartalom egyre erősödő befolyásában mutatkozott meg.

A nemzetközi tanulmányok, mint akadémiai diszciplína felsőoktatási képzési szerkezetben elfoglalt helye elég változatosnak tűnik. Az angolszász és az európai egyetemeken alap- és mesterszinten egyaránt találkozunk vele. Az alapképzések meglehetősen általános ismereteket adnak, míg a mesterképzésben a legváltozatosabb és legkülönbözőbb mélységű szakmai programok is elképzelhetők. Egyes képzési profilok egy-egy régióra összpontosítanak, mások a diplomáciai szolgálatra készítik fel. A kínálat fontos összetevőjét alkotják a „második mesterszakként” értelmezhető – gyakran egyéves – *advanced studies* programok. Ezeket számos esetben diplomáciai akadémiákon hirdetik meg, és egyetemi, vagy mesterszintű diplomával már rendelkező hallgatók jelentkeznek rá. Nincsenek általános szabályok az elméleti (*academic*) és a gyakorlati (*professional*) ismeretek arányára vonatkozóan. Vannak programok, amelyek inkább teoretikus, mások praktikus jellegűek, de általában a legkülönbözőbb módokon elegyítik a két összetevőt. Közös vonása az amerikai és az európai nemzetközi tanulmányok mesterszakoknak, hogy jóval kevesebb tantárgy szükséges elvégzésükhöz, mint Magyarországon. Ezeknek a tárgyaknak a kreditértéke magasabb, nagyobb óraszámban kerülnek oktatásra, jóval több egyéni hallgatói munkát követelnek meg, valamint elmélyültebb módszertani tudatosságot kényszerítenek ki. Mindezek a változatok és tapasztalatok mintákat jelentenek a hazai diplomataképzés korszerű tartalmának és struktúrájának kialakításához.

Az alábbiakban két kérdéskörrel kell foglalkoznunk: (1.) egyrészt a magyar külpolitikát érő kihívások a közelmúltban a nemzetközi és magyar standardokhoz képest a diplomataképzés tartalmi elemeinek módosítását követelik meg, amelyek a képzési tartalom túl módszertani újításokat is feltételeznek, (2.) másrészt a képzés tartalmi elemeinek megújulásán túl felmerül a hatékony képzési struktúra kérdése is, egyfelől a megfelelő karakterű és színvonalú képzési programok, másrészt az ehhez kapcsolódó intézményi háttér összefüggésében.

A magyar külpolitika újszerű stratégiai prioritásainak hatása az oktatási-képzési tartalmakra

A magyar külpolitika alapvető céljait bizonyos – közhelyszerűen ismételt – mozzanatok jelölik ki: a klasszikus értelemben vett diplomáciai kapcsolattartáson túl az EU-tagság, és az ebből eredő érdekérvényesítés, illetve a nemzetközi kooperáció kérdéskörei, továbbá Magyarország sajátos helyzete a Kárpát-medencében, azaz a határon túli magyar kisebbségekkel kapcsolatos feladatok. Emellett válaszolni kell az unipolárisból mindinkább multipolárisává váló nemzetközi rendszer és az ázsiai térség felemelkedéséből fakadó kihívásokra. Bár a nemzetközi tanulmányok felsőoktatási alap- és mesterszakoknak közvetlenül nem feladata az aktuális külpolitikai kihívások leképezése, az elmúlt évtizedekben a nemzetközi kapcsolatok szakok/képzések képzési és kimeneti követelményei arra törekedtek, hogy az alapvető diplomáciatörténeti, nemzetközi jogi, nemzetközi gazdasági és nemzetközi politikai ismeretkörökön túl bevezetést nyújtsanak az európai integráció kérdéseibe, valamint a kelet-közép-európai térség problémáiba. Ezen túl a biztonságpolitika, illetve az európai térségen kívülre tekintő regionális-civilizációs tanulmányok is megjelentek az egyetemi képzési programokban.

Ezeknek a témaköröknek a posztgraduális diplomataképzést előmozdító BIGIS is otthont adott a kilencvenes években a Budapest Corvinus Egyetem jogelőd intézményében. A BIGIS szakirányú továbbképzési másoddiplomát nyújtott a végzett hallgatónak, és a kilencvenes években egy ideig hiánypótló szerepet töltött be elősegítendő a magyar külpolitika orientációváltását. Később a nappali rendszerű nemzetközi tanulmányok – osztatlan, majd kétciklusú – képzések létrejöttével a szerepe csökkent, bár hiánya érzékelhető volt azon diplomások számára, akik a munkaerőpiacon pályamódosítás miatt szerették volna diplomáciai és európai uniós ismereteiket szélesíteni. A jelen nemzetközi helyzetben a felgyorsuló változások miatt ismét felmerül a posztgraduális diplomataképzés fontossága, amely a diplomáciai alaptudás mellett rugalmas módon képes aktuális és korszerű ismereteket is képes nyújtani. A diplomataképzés szükségességének újragondolását egyebek mellett az adja, hogy a nemzetközi politikai és gazdasági viszonyok világméretű átrendeződése megnöveli a továbbképzési ismerettartalmak szerepét a külügyi pályán dolgozó szakemberek számára. Részben e kihívásra adott válaszként szerveződött meg az elmúlt években a Magyar Diplomáciai Akadémia a Nemzeti Közszerződési Egyetemen.

A magyar külpolitika a jelen értelmezés szerint elsősorban a nemzetstratégia alapvető eszköze, és mint ilyen a nemzeti integráció előmozdítása a célja, valamint az, hogy Magyarország sikeres nemzetként legyen képes megjelenni a nemzetek közösségében a 21. században. A magyar külpolitika egyik alapvető kérdése, hogyan képes az érdekérvényesítő és a kooperatív stratégiák megfelelő arányú alkalmazására, egy anarchikus, másfelől intenzív együttműködési szálakkal (*interdependenciákkal*) átszótt nemzetközi térben. A nemzeti társadalom kivételes fontosságú kohéziós erő, de korántsem képes kizárni a globalizáció és a „társadalmasodó” külpolitika nemzetközi hatásait. Továbbá a nemzetközi tapasztalatok azt mutatják, hogy átalakulóban van a klasszikus diplomácia, a gazdaságdiplomácia és a kultúrdiplomácia egymáshoz való viszonya. Végül a nemzetközi életben zajló sebes változások a külpolitika gyors válaszait követelik meg, amelyek egyes nagyrégiók megváltozó jelentőségének felismerésétől egészen a multilaterális diplomáciában megmutatkozó szakdiplomáciai feladatokig húzódnak. Az 1990 után átalakuló nemzetközi rendszer multidimenzionális kihívásokat hozott magával, és arra adott gyors reakciókat tesz szükségessé. Ezek a tendenciák az elmúlt két évtizedben kibontakozóban voltak, és a 2008-as gazdasági-pénzügyi válsággal felgyorsultak. Mindehhez társul a Keleti Nyitás politikája, amely a szomszédságpolitika és az EU felé irányuló érdekérvényesítés mellett a világgazdasági erőközpontok erőviszonyainak elmozdulását igyekszik leképezni. A diplomataképzés megújuló képzési tartalmait ebben a tágabb perspektívában kell szemlélni. Az alábbiakban az oktatási-képzési tartalmakkal kapcsolatos újszerű igényeket tekintjük át:

Közgazdasági és nemzetközi gazdasági ismeretek. A diplomataképzés számára egyre jelentősebb kihívást jelent a klasszikus diplomáciai és gazdasági kérdések egyre erőteljesebb összefonódása. Ez egyrészt nemzetközi trend is – a külszolgálatok eredményességét számos ország egyre inkább külgazdasági eredménymutatók alapján is méri – másrészt a magyar külpolitika döntéshozói részéről is megfigyelhető a külpolitika „ökonimizálására” vonatkozó törekvés. A külügyi szolgálatban dolgozók számára mindez megköveteli, hogy a diplomataképzés klasszikus ismeretköreihez képest alaposabb közgazdasági ismeretekkel rendelkezzenek.

Ez egyrészt előmozdítja a Keleti Nyitás politikáját, amely mindenekelőtt gazdasági eredményre törekszik, másrészt a változó növekedéssel jellemezhető világgazdaság körülményei között a szűkös erőforrásokért vívott küzdelem hatékonyságát javítja, amely a nemzetstratégia és nemzeti érdekérvényesítés alapvető eszköze lehet. Alapvető kihívást jelent a külügyi stratégia számára, hogy megteremtse a gazdaság tartós növekedési pályára állításának külgazdasági komponensét.

Az integrált külügyi-külgazdasági diplomataképzésnek – a nemzetközi gazdasági viszonyok keretében oktatót „bevett” egyetemi ismeretkörökön túl – tartalmaznia kell a nemzetközi gazdasági viszonyok megértéséhez és értelmezéséhez szükséges alapvető elemzési módszereket, a nemzetgazdasági fejlődési utak komparatív elemzésével kapcsolatos ismereteket, az export-import szabályozásra vonatkozó technikai jellegű tudást, valamint be kell mutatniuk a nemzetközi K+F folyamatokkal kapcsolatos tendenciákat. A diplomátákat a korábbinál alaposabb általános közgazdasági felkészültséggel kell felvértetni, amely lehetővé teszi, hogy világosan érzékeljék a legfontosabb világgazdasági központok közötti erőviszonyokat, az egyes nagyrégiók világgazdaságban játszott szerepének elmozdulásait, és a magyar külgazdaságpolitika ezen belül kirajzolódó mozgásterét. *Szükséges a nemzetközi politikai befolyás és gazdasági teljesítmény közötti kapcsolatok feltárása, és történeti perspektívába állítása. Ez megköveteli az elmúlt évszázadok hegemoniaciklusainak (holland, francia, brit, amerikai) elemzését azok tanulságaival.*

Kulturális diplomácia. A következő fontos prioritás, aminek a diplomataképzés tartalmában is meg kell nyilvánulnia, a kulturális diplomácia növekvő jelentőségével kapcsolódik össze. A fegyveres összecsapások helyett a szimbolikus identitásokkal/értékekkel/konfliktusokkal leírható „mediatizált” világunkban a szakdiplomáciák között különleges jelentőségre tesz szert a kulturális diplomácia. A kulturális diplomácia szerepének fontosságára már önmagában is utal a külföldön tevékenykedő magyar kulturális intézetek hálózatának kifejlődése az elmúlt két-három évtizedben, ami az európai országokban is tendenciaként jelentkezett. A kulturális diplomácia a szakdiplomáciák közül egyedülálló módon képes arra, hogy egy ország képét alakítsa, s ezáltal hozzájáruljon egy nemzet céljainak képviseléséhez és elfogadtatásához külföldön.

A kulturális diplomácia egyfelől az európai, másrészt a magyar kultúrával kapcsolatos történelmi, irodalmi, művészettörténeti szakismeretek, valamint a kortárs kultúrával kapcsolatos ismeretek, tendenciák, jelenségek mélyreható elsajátítását feltételezi. Egyrészt az európai és a magyar kulturális intézményrendszer, másrészt a nemzeti kultúrpolitika elemző értelmezése, harmadrészt a magyar kultúra megjelenítésének gyakorlati jellegű ismeretei és készségei szükségesek a kulturális diplomácia hatékony és sikeres műveléséhez.

Regionális-civilizációs tanulmányok. A hidegháború után multipolárisá váló nemzetközi rendszerben egyre nagyobb jelentőségre tettek szert az euroamerikai világon kívüli civilizációk és társadalmak. Kína, India, Délkelet-Ázsia, Brazília gazdasági szerepének növekedése jól érzékelteti ezeket a folyamatokat. *Ez alátámasztja azt, hogy az euroamerikai világon túli térség viszonyainak multidiszciplináris – komplex történelmi, kulturális, jogi, gazdasági, politikai –*

megismerése egyre parancsolóbb feladat. Ez az igény már eddig is hatást gyakorolt a felsőoktatási képzési tartalmak fejlődésére, de a diplomataképzés keretei között is hangsúlyosan kell szerepeltetni. A nyugati világon kívüli térségekben kialakítandó diplomáciai, gazdasági, kultúrdiplomáciai kapcsolatháló minősége erőteljesen függ a befogadó közegre vonatkozó ismeretek minőségétől és mélységétől.

A regionális-civilizációs tanulmányok az egyes országokra vonatkozó politikai, gazdasági, kulturális ismereteken túl a nyelv elsajátítását is igényli. A magyar diplomataképzés programjába az angolon és az európai „nagy nyelvek” elsajátítása mellett két fontos nyelvi szegmenst szükséges beépíteni: egyrészt a nagy keleti civilizációk nyelveinek professzionális oktatása, másrészt az európai „kis nyelvek” elsajátítása merül fel megkerülhetetlen szempontként. Ma mindenki angolul akar tanulni, s aki jól tud angolul, általában még jobban akar tudni, de nem szabad elfelejteni, hogy a holland, a finn, a svéd, a lengyel nyelvtudás stb. az európai kontinensen éppúgy a gazdasági és kulturális diplomáciai sikereket mozdíthatja elő, ahogy az Európán kívüli térségekben is hozzájárulhat az érdekérvényesítéshez az elmélyültebb nyelvismeret (keleti nyelvek). A magyar felsőoktatásban az elmúlt években érzékelhető volt, hogy növekedett az érdeklődés e nyelvek iránt, és a diplomataképzés programjába is korlátozottan, de hatékonyan be kell építeni ezeket a nyelvi kompetenciákat.

Regionális tudománnyal összefüggő és regionális gazdaságtani ismeretek. Magyarország külpolitikai és külgazdasági stratégiájának kivételen fontos részét képezi a kárpát-medencei térség, valamint a közép-európai térség. A magyar kis- és középvállalati szféra jelentős része számára a nemzetközi piacokra történő kilépés előtt fontos „próbaterepet” jelent a szomszédos országok felé való export, különösen abban az esetben, amikor a határon túli magyar kisebbségek kulturális adottságaira is lehet építeni. Továbbá a tágan értelmezett közép-európai térség az elkövetkező években valószínűleg az EU legmagasabb GDP növekedéssel jellemezhető zónája marad. A magyar külügyi és külgazdasági stratégia számára egyáltalán nem mindegy, hogy képes lesz-e a lengyel és a balti térség felé összpontosuló növekedési zónákat kiszélesíteni a dunai térségbeli, délkelet-európai irányba. Mindez nagyrészt nemzetgazdasági kérdés, de másfelől olyan külügyi szolgálatban tevékenykedő szakemberek aktív tevékenységét is igényli, akiknek világos képzetük vannak a regionális térgazdasági összefüggések közép-európai dimenziói iránt. Ennek érdekében erősíteni kell a regionális tudománnyal és regionális gazdaságtannal kapcsolatos képzési tartalmakat a diplomataképzésben.

Különösen fontos, hogy a magyar érdekeket képviselő szakemberek tisztában legyenek Magyarország észak-dél és kelet-nyugat tranzitszerepének valamennyi gazdasági és

térszerkezeti következményével, valamint képesek legyenek az uniós fejlesztési programokat vonatkoztatni a magyar nemzetgazdasági érdekekre. Hogyan érhető el a magyar nemzetgazdaság dinamizálása a közép-európai térszerkezet tényezőinek figyelembevételével? E kérdésvetések a regionális tudományhoz kapcsolódó ismeretkörök jelenleginél elmélyültebb oktatását feltételezik.

Az EU joggal kapcsolatos ismeretek, EU-s rövid továbbképzési programok. Az európai integrációt ismerő szakemberek képzése viszonylag nagy számú szakértő kiképzéséhez vezetett az elmúlt két évtizedben. Ezek az ismeretek elsősorban az uniós politikaterületekre és általánosabb jellegű alapismeretekre irányultak. Kilencvenes évekbeli népszerűsége után az „Európa tanulmányok” „válságát” az elmúlt másfél évtizedben éppen az jelentette, hogy az uniós tagság ma leginkább olyan szakembereket igényel, akik saját szakterületükön túl annak európai integrációs dimenzióit is kiválóan ismerik. „Főállású” EU-szakértőre úgy tűnik egyre kevésbé van szükség, de annál fontosabb, hogy a professzionális EU jogászok kiképzése minél magasabb szinten és minél szélesebb körben történjék. Az EU-joghoz kiválóan értő – jogász alapvégzettségű – szakemberek számának növelése jelentősen növelheti a magyar érdekérvényesítés minőségét az európai uniós intézményeknél. Ezen a területen az elmúlt években a felsőoktatásban jól érzékelhető volt egyfajta szakemberhiány. Az EU jogot „professzionálisan” oktatni képes szakemberek vonzóbb állások és a magánszektor felé orientálódtak. Az EU jog oktatása leginkább önálló képzési program keretében képzelhető el a külügyi szolgálatban dolgozó jogász végzettségű szakemberek számára. Ugyanakkor fokozódó igény mutatkozik olyan rövid továbbképzési programok kialakítására, amelyek egy-egy szakmaterület számára értelmezik az Európai Unióban érzékelhető újdonságokat. E továbbképzések szervezése és összehangolása az államigazgatáson belül a diplomataképzés szervezeti keretében képzelhető el leginkább. Maga a képzési tartalom itt túlmutat a klasszikus külügyi ismereteken, és más szakminisztériumok tisztviselői számára is értékes információkkal szolgálhat.

Komplex geopolitikai és biztonságpolitikai szemléletmód. A biztonságpolitika oktatása a magyarországi egyetemi képzési programokban korábban másodlagos szerepet kapott. A gyorsan változó nemzetközi körülmények között különösen fontos, hogy a biztonságpolitika komplex geopolitikai értelmezése váljon uralkodóvá. Ez egyfelől azt jelenti, hogy a magyar biztonságpolitika előtt álló kihívásokat a világrend hatalmi elmozdulásainak katonai, gazdasági összefüggéseiből kiindulva értelmezzük, másrészt megkíséreljük kvantifikálni is ezeket az összefüggéseket. Külön ki kell térni a biztonságpolitikai kockázatok mind összetettebb jellegére. (Például a víz problémája egyes országok számára, vagy Kína „előregedése”, mint demográfiai

kérdés lehetséges biztonságpolitikai következményei.) Ezek a megfontolások az elmúlt években már egyre inkább előkerültek a nemzetközi tanulmányok oktatása során, de szisztematikus megjelenítésük alapvető feladat a megújuló képzési programokban. Külön figyelmet kell fordítani a NATO katonai struktúrák, költségvetés stb. tendenciáira, valamint a magasabb biztonsági kockázattal jellemezhető régiókra. A geopolitikai és biztonságpolitikai ismeretek oktatása különös módon igényli az observatory-jellegű megfigyelésből származó naprakész adatokat, információkat.

A magyar nemzeti értékek és az európai értékek közvetítése a diplomataképzésben. Mind a realista, mint az idealista külpolitika értékeket vall magáénak, csak eltérő módon értelmezi azok helyét és következményeit. *A diplomataképzés területén is szükséges, hogy a külszolgálatban dolgozó szakemberek egyfajta történeti látásmód birtokában tisztában legyenek az alapvető nemzeti és európai értékekkel. Mindezt nem „iskolás módon” és egy politikai kurzushoz kötődve szükséges közvetíteni, hanem olyan általános műveltségi képzési modulok keretében, amely hozzásegítenek a diplomaták európai és magyar kultúrára vonatkozó ismereteinek elmélyítéséhez. A nemzeti érték és érdek megfogalmazása olyan külpolitikán túlmutató kérdés, amely nem kizárólag a politikai elitek feladata, hanem a civil társadalom és az értelmiség közös gondolkodásának eredménye. Ez egyfelől az európai és a magyar szellemi-kulturális örökséget jelenti, másfelől az emberi szabadság és méltóság, keresztény hagyomány, szolidaritás és szubszidiaritás, valamint a „jó kormányzás” (good governance) európai fogalmaira is kiterjed. Az elmélyült történeti műveltséggel rendelkező és az értékösszefüggéseket világosan látó, valamint hozzájuk kritikai attitűddel is közelíteni képes szakemberek olyan széles gondolkodási keretre tehetnek szert, ami manapság a technokrata ismeretközvetítés világában egyre inkább hiányterületté válik.*

A módszertani megújítás követelménye. A hagyományos „porosz” frontális oktatási formákhoz képest a diplomataképzés jelentős mértékben igényli a módszertani újításokat. A felsőoktatásban az elmúlt években egyre erőteljesebb igény fogalmazódott meg a kiscsoportos, interaktív, elemző és szituációs játékokat, szerepjátékokat, valamint intenzív szakirodalmi-elemző munkát megkövetelő módszerek alkalmazása iránt. Másfelől a tömegképzés kialakulása e módszerek kivitelezését jelentős mértékben megnehezítette. A diplomataképzés az elitképzés egy formája, amely nyilvánvalóan nem jelentős létszámú hallgatói csoportokkal dolgozik. Mindezekkel a módszertani szempontokkal is kiegészítendő a diplomataképzés tartalmi fejlesztése.

A diplomataképzés hatékony szervezeti struktúrája

A diplomataképzés nem azonos a felsőoktatás keretében a Bologna-folyamat során létrejött alap- és mesterszakokkal. A nemzetközi tanulmányok alapszak Magyarország EU csatlakozásával kialakuló szélesebb társadalmi igényeknek akart megfelelni, amely nemcsak az államigazgatás, hanem a gazdasági élet és a civil társadalom számos területén teremtett munkaerőpiaci igényeket. A nemzetközi tanulmányok mesterszak részben ugyanezeket a törekvéseket igyekezett elmélyíteni azzal, hogy az egyes szakirányok – diplomácia, európai integráció, nemzetközi gazdaság, kultúrdiplomácia, regionális-civilizációs stb. – valamint a képzés magasabb szintje lehetővé tették, hogy a végzett hallgatók az államigazgatás területein – a Külügyminisztériumban is – elhelyezkedjenek. Mindamelllett a nemzetközi tanulmányok a társadalomtudományi képzési terület részeként olyan szaknak tekinthető, amely nem azonosítható közvetlenül a diplomataképzéssel, hanem a nemzetköziesedő társadalomvilág legkülönbözőbb szinterein való szakmai helytállásra vértéz fel, és a professzionális ismereteken túl ehhez megfelelő általános műveltséget és szélesen értelmezett társadalomtudományos elemzési készséget biztosít. E szakok egyik kimenete a diplomáciai szolgálat is lehet, de a Külügyminisztérium nem véletlenül ragaszkodott az elmúlt időszakban saját felvételi rendszeréhez, hiszen úgy ítélte meg, hogy egyetlen diploma sem tekinthető a felvétel kizárólagos feltételének. A nemzetközi tanulmányok mesterszak mellett a Külügyminisztérium éppúgy hatékonyan képes alkalmazni jogász, közgazdász vagy bölcsész végzettséggel rendelkező munkatársakat. Hasonló a helyzet a szakdiplomáciaik esetében a mérnök vagy agrárvégzettségű stb. államigazgatási alkalmazottak esetében. Emellett felmerül, hogy ezek a külügyminisztériumi és diplomáciai alkalmazottak, valamint egyéb minisztériumokban európai uniós területen dolgozók milyen módon vértézhethők fel magas színvonalú nemzetközi és EU-s ismeretekkel.

Ezek a szempontok arra világítanak rá, hogy a Magyarországot érő globális külpolitikai kihívásokra adott hatékony válaszok a diplomataképzés terén nem a hagyományos egyetemi modell keretében kezelendők. Egyfelől nyilvánvaló, hogy a Budapesti Corvinus Egyetem, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem, az ELTE, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem, valamint a Külügyi Intézet olyan bázisintézmények, amelyek nagy tapasztalatuk révén fókuszpontjai lehetnek a diplomataképzés megújításának, másfelől ezek az intézmények leginkább együtt és elmélyült kooperáció révén képesek a magyar külpolitika oktatási és szakértői hátterének megalapozására.

A szélesen értelmezett külügyi és diplomataképzés egyfelől azon szakemberek (tovább)képzését igényli, akik jogász, közgazdász vagy bölcsész diplomával érkeznek a Külügyminisztériumba. Számukra valószínűleg egyéves trimeszter rendszerben kialakított esti rendszerű szakirányú

továbbképzés bizonyul a leghatékonyabbnak, előképzettségüknek megfelelően eltérő szakmai hangsúlyokkal. A kétéves képzési formák jelenleg leginkább a nemzetközi tanulmányok mesterszak keretében zajlanak, amelyek közül egyes szakirányok szakmai tartalma válhat érdekessé a diplomataképzés számára (például kulturális diplomácia szakirány). Ez esetben az egyetemekkel partnerségben a Külügyminisztériummal egyeztetve lehetséges a szakirányok szakmai tartalmának kialakítása. A képzések formálódását elősegítheti, a magyar felsőoktatásban – a nemzetközi tanulmányok mesterszakon túl – futó egyéb mesterszakok programok „feltérképezése”. (A Pázmány Péter Katolikus Egyetem által indított Kelet-Ázsia mesterszak hozzásegíthet a Keleti Nyitás szakemberigényének kielégítéséhez.) Ezekben az esetekben a Külügyminisztérium és az egyetemi partnerintézmények akár között szerződés köthető, és ennek keretében a Külügyminisztérium ösztöndíjas támogatásban részesíthet egyes hallgatókat.

Az újszerű képzési tartalmak meghonosítását leginkább egyéves mesterszakok vagy szakirányú továbbképzések keretében lehet előmozdítani. A szakirányú továbbképzések akkreditációját a felsőoktatási törvény intézményi hatáskörbe utalta, így gyorsan kialakíthatók és akkreditálhatók a változó szakmai igények szerint. (Elképzelhető például egy egyéves Európai területfejlesztési szakértő szakirányú továbbképzési diplomaprogram kialakítása, amely a regionális tudomány és regionális gazdaságtani ismeretek közép-európai dimenzióra összpontosít.) A szakirányú továbbképzéseken túl rövid (50-100-150 stb. órás) továbbképzési programok is lehetségesek. A képzési programokban a szakmai ismereteken túl nyelvi kompetenciák elsajátítására is sor kerülhet. A rugalmas rendszerben akkreditált képzési programokban az egyetemi oktatókon túl a MTA munkatársai és államigazgatási szakemberek is részt vehetnek. Mindezeket a tevékenységeket egy olyan ernyőszerű szervezet foghatja egybe, amely saját költségvetéssel, vezető testülettel és tanácsadó testülettel rendelkezik. Ez a koncepció nem óhajtja egyetlen intézmény kezébe adni a diplomataképzést, hanem valamennyi ezzel foglalkozó intézményt igyekszik kooperációra kényszeríteni. A külügyi szolgálat évről évre változó munkaerőpiaci igényeket kell, hogy kielégítsen, amihez szükséges a képzési programok érzékeny értékelési és visszacsatolási rendszerének kialakítása. A koncepció keretében kulcsszerepet kell kapnia a néhány éve az NKE-en megalakult Magyar Diplomáciai Akadémiának, ami jelenleg a külügyi szakemberképzés legfontosabb fókuszpontja.

